

Uniwersytet Warszawski
Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych

Polska i Białoruś we współczesnej Europie

redakcja naukowa
Józef Tymanowski
Aleksandra Daniluk
Józef Bryll

Warszawa 2015

Perspektywy rozwoju stosunków polsko-białoruskich w zmieniającej się rzeczywistości geopolitycznej

Dokonując analizy polskiej polityki wschodniej prowadzonej od 1989 roku, wyraźnie można dostrzec, iż w porównaniu z kontaktami polsko-rosyjskimi czy polsko-ukraińskimi, stosunki polsko-białoruskie charakteryzują się zdecydowanie mniejszą dynamiką i treścią. Z perspektywy czasu jest to zastanawiające i niezrozumiałe, gdyż brak tragicznych konfliktów z czasów historycznych stanowił idealną podstawę i nadzieję na szybkie i pozbawione problemów nawiązanie stosunków dyplomatycznych między Polską i odzyskującą niepodległość Białorusią¹. Proces rozwoju świadomości narodowej Białorusinów miał miejsce dość późno, gdyż dopiero na przełomie XIX i XX wieku nastąpiło wyraźne kształtowanie się tożsamości narodowej białoruskiego narodu, co sprawiło, iż nie nastąpiło radykalne zderzenie białoruskiego i polskiego nacjonalizmu czy też aspiracji narodowych². W tym czasie miały już miejsce gwałtowne i tragiczne konflikty narodowościowe oraz graniczne Polski z Rosjanami, Litwinami i Ukraińcami. Konieczność kształtowania nowych relacji politycznych z niepodległą Litwą, Rosją czy Ukrainą, z którymi historia Polski wiązała się niejednokrotnie w sposób tragiczny, stanowiła dla polskich władz znacznie trudniejsze wyzwanie, niż kształtowanie relacji z niepodległą Białorusią. Polska dyplomacja wówczas zakładała, iż stosunki polsko-białoruskie pozbawione w dużej mierze negatywnego balastu historycznego, będą się rozwijały bez większych przeszkód³.

Nadzieje te zostały jednak dość szybko rozwiane i okazały się nieaktualne, a dyplomaci obu państw już na początku procesu kształtowania politycznych relacji zmuszeni zostali do podjęcia próby rozwiązania pierwszych

¹ K. Fedorowicz, *Polityka Polski wobec Białorusi*, [w:] *Polityka wschodnia Polski. Uwarunkowania. Koncepcje. Realizacja*, A. Gil, T. Kapuśniak (red.), Lublin-Warszawa 2009, s. 233.

² С. Дембскі, *Польска-беларускія адносіны: стан і перспектывы*, [в:] *Беларусь і Польшча*, (ред.), А. Эберхардт, У. Улаховіч, Варшава 2003, s. 113-114.

³ K. Fedorowicz, *Wybrane problemy w stosunkach polsko-białoruskich*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” rok (6) 2008, s. 12.

poważnych problemów. Niepowodzeniem zakończyła się pierwsza w historii stosunków polsko-białoruskich wizyta ministra spraw zagranicznych Polski, Krzysztofa Skubiszewskiego w październiku 1990 roku w Mińsku⁴. Szef białoruskiej dyplomacji, Piotr Krauczanka, podczas spotkania odmówił podpisania przygotowanej wcześniej i zaakceptowanej *Deklaracji o zasadach i podstawowych kierunkach rozwoju wzajemnych stosunków polsko-białoruskich*⁵. Jedynym efektem wizyty było podpisanie wspólnego komunikatu, w którym wyrażono gotowość do umacniania rozwoju wzajemnych stosunków⁶.

Podczas spotkania strona białoruska poinformowała, że nie może potwierdzić obecnie istniejącej granicy polsko-białoruskiej. Białoruscy dyplomaci twierdzili, iż Białoruska Socjalistyczna Republika Radziecka w 1945 roku nie wyraziła zgody na nowy przebieg granicy między Polską a ZSRR. Argumentowali, iż Białoruś nie podpisywała polsko-radzieckiej umowy granicznej w 1945 roku i dlatego nie może ona obowiązywać białoruskich władz. Nie będąc stroną traktatu ustalającego granicę, Białoruś nie zgodziła się na podpisanie dokumentu określającego ją jako nienaruszalną⁷. Ponadto strona białoruska zażądała podpisania wstępnej deklaracji, z której miało wynikać, że Białostoczczyzna jest ziemią etnicznie białorską⁸. Wyrażono także zastrzeżenia co do traktowania mniejszości białoruskiej, domagając się utworzenia etnicznego okręgu białoruskiego w Polsce⁹. Minister Krzysztof Skubiszewski odmówił dyskusji na temat granicy i wskazał, że podstawowym założeniem umów zawieranych przez Polskę z sąsiadami jest niezmienność granic i niepowracanie do konfliktów terytorialnych z przeszłości¹⁰.

Ten niezrozumiały i wręcz zaskakujący stronę polską problem, na jaki zwróciła uwagę Białoruś podczas pierwszego spotkania, stanowił zapowiedź przyszłej obecności w stosunkach polsko-białoruskich problemów natury historycznej i był przykładem białoruskich obaw o powrót polskiej

⁴ У. Снапкоўскі, *Гісторыя знешняй палітыкі Беларусі*, Мінск 2004, s. 221.

⁵ M. Menkiszak, M. A. Piotrowski, *Polska polityka wschodnia*, [w:] *Polityka zagraniczna RP 1989-2002*, (red.), R. Kuźniar, K. Szczepanik, Warszawa 2002, s. 223-224.

⁶ *Wspólny Komunikat*, „Polska w Europie” 1991, z. 4, s. 63.

⁷ У. Снапкоўскі, *Беларуска-польскія адносіны (1990-2003 гг.)*, [в:] *Беларусь і Польшча*, (рэд.), А. Эберхардт, У. Улаховіч, Варшава 2003, s. 120-121. Szerzej na temat polsko-białoruskich kwestii granicznych patrz: У. Снапкоўскі, *Беларуска-польскія адносіны (1918-1989 гг.): Даследаванні, дакументы, ілюстрацыі, карты*, Мінск 2013.

⁸ P. Malewicz, *Polska polityka wschodnia w latach 1989-1991*, Toruń 2008, s. 151.

⁹ S. R. Burant, *Problematyka wschodnia. Studium porównawcze stosunków Polski z Litwą, Białorusią i Ukrainą*, „Studia i Materiały PISM” 1993, nr 58, s. 16-17.

¹⁰ K. Skubiszewski, *Polityka zagraniczna i odzyskanie niepodległości. Przemówienia, oświadczenia, wywiady 1989-1993*, Warszawa 1997, s. 124, 272.

dominacji. Negatywne stereotypy i uprzedzenia części Białorusinów wobec Polski, zaszczepiona w czasach radzieckich podejrzliwość i obawa przed wykorzystaniem przez Polskę każdej sytuacji do powiększenia swego terytorium kosztem Białorusi, negatywne doświadczenia z polskim ziemiaństwem i Kościołem katolickim w czasach II Rzeczypospolitej znalazły swój wyraz i ujście właśnie w momencie pierwszej próby nawiązania kontaktów politycznych między Polską i Białorusią w październiku 1990 roku.

Polsko-białoruskie kontakty na blisko rok zostały zawieszone, co było tym bardziej niekorzystne, iż w tym czasie kształtowano już solidne podstawy intensywnych stosunków politycznych z Ukrainą. Dopiero zamach stanu w Moskwie w sierpniu 1991 roku i ogłoszenie przez Białoruś niepodległości 25 sierpnia 1991 roku przyczyniło się do tego, iż Polska uznała Białoruś za jednego z ważnych partnerów w stosunkach politycznych i gospodarczych, aczkolwiek poziom wzajemnych relacji i ich intensywność był zdecydowanie niższy od stosunków z Ukrainą i Rosją¹¹.

Sporną kwestię dotyczącą granicy uregulowano dopiero w październiku 1991 roku. W przeciwieństwie do strony polskiej, Białoruś zaczęła dostrzegać w Polsce pożądanego partnera i podjęła działania zmierzające do znacznej aktywizacji dwustronnych relacji. 10-11 października 1991 roku wizytę w Polsce złożył premier Białorusi Wiaczesław Kiebicz. Po usunięciu wcześniejszych problemów i nieporozumień premierzy¹² Polski i Białorusi podpisali *Deklarację o dobrym sąsiedztwie, wzajemnym zrozumieniu i współpracy*¹³, która była pierwszym polsko-białoruskim dokumentem regulującym stosunki międzypaństwowe¹⁴. Obie strony wyrzekły się w stosunku do siebie jakichkolwiek roszczeń terytorialnych i stwierdzały, że nie będą ich wysuwać także w przyszłości¹⁵. Klauzulę o niezmienności granic, ustanowionych

¹¹ K. Fedorowicz, *Polityka Polski wobec Rosji, Ukrainy i Białorusi w latach 1989-2010*, Poznań 2011, s. 227-228.

¹² Tym razem polsko-białoruską deklarację podpisali premierzy, Krzysztof Bielecki i Wiaczesław Kiebicz. W 1990 roku dokument ten miał być podpisany przez ministrów spraw zagranicznych. Szerzej na ten temat patrz: P. Malewicz, *Polska polityka wschodnia...*, s. 165-166.

¹³ *Deklaracja o dobrym sąsiedztwie, wzajemnym zrozumieniu i współpracy między Rzeczypospolitą Polską i Republiką Białorusi*, „Zbiór Dokumentów” 1992, nr 2, s. 18-22.

¹⁴ J. Sobczak, *Stosunki Polski z Białorusią*, [w:] *Polska i jej nowi sąsiedzi (1989-1993)*, (red.), Cz. Mojsiewicz, Poznań-Toruń 1994, s. 32-33.

¹⁵ M. S. Wolański, *Postanowienia ważniejszych umów dwustronnych zawartych między Rzeczypospolitą Polską a Republiką Białoruś*, [w:] *Polska-Białoruś. Wybrane aspekty polityczne i gospodarcze*, (red.) M. S. Wolański, G. Tokarz, Toruń 2007, s. 54-55. Przy okazji warto zaznaczyć, że podobny zapis o nienaruszalności granic znalazł się w podpisanym rok później Traktacie. Mimo tego dopiero w czerwcu 1993 roku białoruski parlament uchwalił ustawę o granicach państwa, w której stwierdzono, że granice były Białoruskiej

w 1945 roku, zawarto w brzmieniu proponowanym przez stronę polską podczas pierwszej próby podpisania deklaracji w 1990 roku¹⁶.

Po podpisaniu Deklaracji stosunki polsko-białoruskie zaczęły nabierać dynamiki i wykazywać tendencję wzrostową, przy czym stroną dominującą i zabiegającą była Białoruś. Intensyfikacja wzajemnych relacji charakteryzowała się przede wszystkim licznymi wizytami na wysokim szczeblu i podpisywaniem umów dwustronnych. W marcu 1992 roku oficjalną wizytę w Polsce złożył minister spraw zagranicznych Białorusi, Piotr Krauczanka. Efektem wizyty było podpisanie porozumień o nawiązaniu stosunków dyplomatycznych i konwencji konsularnej¹⁷. Uznano również, że na obecnym poziomie stosunków polsko-białoruskich deklaracja z roku 1991 jest dokumentem niewystarczającym i konieczne jest jej rozwinięcie w traktacie, którego wolę podpisania jak najszybciej obie strony wyraziły.

Najważniejszym osiągnięciem pierwszych lat stosunków polsko-białoruskich było podpisanie 23 czerwca 1992 roku, podczas wizyty w Polsce głowy białoruskiego państwa, przewodniczącego Rady Najwyższej Białorusi Stanisława Szuszkiewicza *Traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy między Polską i Republiką Białoruś*¹⁸. W podpisanym dokumencie strony zobowiązały się do kształtowania dwustronnych stosunków na zasadach wzajemnego poszanowania, dobrosąsiedztwa i partnerstwa, potwierdziły nienaruszalność istniejącej między nimi granicy i stwierdziły, że nie mają i nie będą mieć w przyszłości wobec siebie żadnych roszczeń terytorialnych¹⁹. Traktat zobowiązywał strony do przestrzegania międzynarodowych zasad i standardów dotyczących ochrony praw mniejszości narodowych.

Socjalistycznej Republiki Radzieckiej są ostatecznie granicami Białorusi i Mińsk nie ma pretensji terytorialnych do żadnego z sąsiadów.

¹⁶ P. Malewicz, *Polska polityka wschodnia...*, Toruń 2008, s. 165.

¹⁷ *Porozumienie między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś o nawiązaniu stosunków dyplomatycznych z 2 marca 1992 roku*, „Zbiór Dokumentów” 1992, nr 3, s. 13-14; *Konwencja konsularna między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś, sporządzona w Warszawie dnia 2 marca 1992 r.*, „Dziennik Ustaw” 1994, nr 50, poz. 197.

¹⁸ *Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy, podpisany w Warszawie dnia 23 czerwca 1992 r.*, „Dziennik Ustaw” 1993, nr 118, poz. 527.

¹⁹ Jednak pomimo traktatowego uregulowania sprawy nienaruszalności granicy polsko-białoruskiej, jeszcze przez pewien czas po obu jej stronach pojawiały się głosy sprzeciwu. W Polsce była to część społeczeństwa związana z tradycją i mitem tzw. Kresów Wschodnich, która kwestionowała przebieg wspólnej granicy. Także na Białorusi znalazły się siły, które wyrażając głęboki niepokój o stan i położenie białoruskiej mniejszości w Polsce, kwestionowały przebieg granicy. Jednak w miarę upływu czasu głosy te traciły na sile i stały się marginalne. Szerzej patrz: М. Э. Часноўскі, *Сістэмныя пераўтварэнні ў Рэспубліцы Польшча (1989-1999)*, Мінск 2000, s. 94.

Wprowadzał także zasadę konsultacji dyplomatycznych przynajmniej raz w roku na szczęblu ministrów spraw zagranicznych. Ponadto Stanisław Szuszkiewicz dokonał w Warszawie otwarcia pierwszej białoruskiej ambasady, która była pierwszą ambasadą tego państwa w świecie.

Po podpisaniu traktatu nastąpiło wyraźne ożywienie dwustronnych kontaktów politycznych²⁰ i gospodarczych²¹. Oba państwa kształtowały podstawy prawno-traktatowe przyjaznego sąsiedztwa i wydawało się, że stosunki polsko-białoruskie mają przed sobą dobrą perspektywę. Białoruscy przywódcy w pierwszym okresie niepodległości swego kraju deklarowali chęć zbliżenia z Europą (postulat wstąpienia do Rady Europy i Grupy Wyszehradzkiej), jednak stopniowo poza literą traktatu i oficjalnymi przemówieniami, ujawniały się pierwsze rozbieżności dotyczące wzajemnych oczekiwań i charakteru polsko-białoruskich stosunków. Źródeł tych sprzeczności doszukiwać się należy w zróżnicowanym poziomie świadomości narodowej, uwarunkowaniach z czasów ZSRR a przede wszystkim w odmiennych i zdecydowanie przeciwnych koncepcjach geopolitycznych.

Podstawowym założeniem polskiej polityki wschodniej było umacnianie suwerenności i niepodległości państw położonych bezpośrednio za wschodnią granicą Polski, poszerzanie w tym kierunku struktur europejskich oraz inspirowanie demokratycznych i rynkowych reform. Polskim władzom zależało na ukształtowaniu europejskiej tożsamości Białorusi a przede wszystkim

²⁰ Przykładem było robocze spotkanie premierów Jana Olszewskiego i Władysława Kiebicza w Puszczy Białowieskiej 14 marca 1992 roku oraz oficjalna wizyta białoruskiego premiera w Polsce 23-24 kwietnia 1992 roku. Spotkania, szczególnie dla strony białoruskiej, były próbą nawiązania ścisłych i bezpośrednich stosunków polityczno-gospodarczych z Polską. Szerzej: M. Habowski, *Stosunki Białorusi z Polską*, [w:] *Białoruś w stosunkach międzynarodowych*, (red.), I. Topolski, Lublin 2009, s. 238.

²¹ Dla strony białoruskiej priorytetem we współpracy z Polską były kwestie gospodarcze. Dobre relacje miały przyczynić się do uzyskania możliwości tranzytu białoruskich towarów przez Polskę do Europy Zachodniej, budowy szerokotorowej kolei do Gdańska oraz dzierżawy statków handlowych, które mogły by być częścią białoruskiej floty, stacjonującej w Polsce. Polska szybko stała się głównym partnerem handlowym Białorusi spoza państw WNP i trzecim co do wielkości partnerem po Rosji i Ukrainie. W 1991 roku wzrost wzajemnych obrotów wyniósł 20%, co na tle wielkiego załamania wymiany handlowej Polski z państwami WNP (spadek o 70%) stanowiło pozytywną przesłankę. Szybko rozwijały się polskie inwestycje w tym kraju – w 1992 roku około 40 % przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego stanowiły firmy polsko-białoruskie. Cechą niekorzystną był fakt, iż wzajemne obroty charakteryzowały się przeważnie wymianą barterową i duży był w nich udział tzw. szarej strefy. Jednak po chwilowym wzroście obrotów, wobec braku odpowiednich reform rynkowych na Białorusi, dynamika wzajemnego obrotu zaczęła spadać. Patrz: M. Kępka, *Stosunki polsko-białoruskie*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1992, Warszawa 1992, s. 150.

na zacieśnianiu współpracy politycznej w celu geopolitycznego „przesunięcia” Białorusi na Zachód. Niezależna i zainteresowana neutralnym statusem Białoruś była postrzegana przez polskie władze jako perspektywiczne terytorium buforowe, oddzielające Polskę od Rosji, tradycyjnego źródła niebezpieczeństwa i zagrożenia²². Mówił o tym minister Krzysztof Skubiszewski w swoim parlamentarnym wystąpieniu w kwietniu 1993 roku. Jego zdaniem Polska dostrzega gwarancje swojego bezpieczeństwa w sukcesie demokratycznych i rynkowych reform na Białorusi i w umocnieniu niepodległości tego kraju. W żywotnym interesie Polski leżało więc wspieranie demokratycznych i niepodległościowych sił na Białorusi, unikając jednak wszelkich działań, które mogłyby zostać uznane za ingerencję w jej wewnętrzne sprawy²³.

Z kolei na Białorusi akcentowano neutralny charakter nowego państwa. Oprócz umacniania suwerenności i niezależności, najważniejszymi celami polityki zagranicznej Białorusi była współpraca z państwami WNP, nawiązywanie dobrosąsiedzkich stosunków z sąsiednimi państwami oraz przekształcenie Białorusi w państwo bezaatomowe²⁴. Już w 1990 roku pojawiła się białoruska inicjatywa utworzenia w Europie Środkowo-Wschodniej strefy bezaatomowej. Status państwa neutralnego Białoruś zaproponowała także kilku sąsiednim państwom. Ukraina, która również w początkowej fazie budowy niepodległego państwa rozważała neutralny status państwa (tzw. doktryna Dmytra Pawłyuczki), Polska oraz państwa bałtyckie nie podjęły jednak białoruskiej inicjatywy²⁵.

Już na przełomie 1992/1993 roku pojawiły się pierwsze rozbieżności w kwestii budowy europejskiego bezpieczeństwa. Głównym celem polskiej polityki zagranicznej, mającym fundamentalne znaczenia dla relacji z Białorusią, stało się członkostwo w NATO. Był to cel nadrzędny i nieodwracalny, bez względu na jego skutki, szczególnie w polityce wschodniej.

Kształtujące się stosunki dyplomatyczne między Polską i Białorusią w fazie początkowej szybko zostały zdominowane przez kwestie związane z szeroko pojętą geopolityką. Republika Białoruś stała przed koniecznością wypracowania własnych priorytetów w polityce zagranicznej i wyboru geopolitycznej koncepcji funkcjonowania w środowisku międzynarodowym. W tym trudnym wyborze, mającym fundamentalne znaczenie dla przyszłego

²² М. Часноўскі, *Беларуска-польскія адносіны у 1996-1999 гг.*, „Беларускі Гістарычны Часопіс” 2000, nr 3, s. 16.

²³ K. Skubiszewski, *Polityka zagraniczna i odzyskanie niepodległości...*, s. 330-331.

²⁴ У. Снапкоўскі, *Беларуская дзяржаўнасць і дыпламатыя у XX ст.*, „Белорусский Журнал Международного Права и Международных Отношений” 2001, nr 1, s. 48-49.

²⁵ В. Улахович, *Внешняя политика Республики Беларусь в 1991-2001гг.: опыт концептуального самоопределения*, [в:] *Внешняя политика Беларуси в исторической ретроспективе*, Минск 2002, s. 228-229.

rozwoju polityczno-gospodarczego białoruskiego państwa, istotnym czynnikiem stały się podstawowe założenia i cele polskiej polityki zagranicznej. Kształtowanie geopolitycznych wizji Polski w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych w dużym stopniu wpłynęło na treść i charakter białoruskiego wyboru²⁶.

Wprawdzie Białoruś potwierdziła prawo Polski do swobody wyboru aliansu wojskowego i politycznego, jednak zwróciła uwagę na negatywny element, związany z możliwością przybliżenia struktur NATO ku zachodnim granicom Białorusi. Białoruskie władze wyraziły obawę przed planami rozmieszczenia w Polsce części infrastruktury wojskowej NATO, a w szczególności broni jądrowej²⁷. Zwrócono uwagę, że takie posunięcia władz polskich mogą zdecydowanie niekorzystnie wpłynąć na przyjęty przez białoruską dyplomację kurs neutralności.

Polskie aspiracje euroatlantyckie postawiły białoruskie władze w trudnej sytuacji. Utrzymanie kursu na neutralność stawało się rzeczą niemożliwą. Kwestia poszerzenia NATO stała się priorytetem w kontaktach z Polską i właściwie je zdeterminowała. Zabiegi o przystąpienie Polski do NATO białoruskie władze odczytały jako przejście do wrogiej polityki wobec Białorusi. W obawie przed nowym zagrożeniem ze strony poszerzającego się NATO, Białoruś postanowiła przewartościować swoje narodowe interesy i wybrać drogę integracji (politycznej, ekonomicznej i wojskowej) z Rosją.

W kwietniu 1993²⁸ roku Białoruś dołączyła do Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym WNP, co zostało odczytane przez Polskę i inne kraje jako odejście od ogłoszonego i zawartego w konstytucji Białorusi postulat dążenia do neutralnego charakteru państwa. Był to też sygnał o zwiększającej się wojskowo-politycznej zależności Białorusi od Rosji. Kształtowanie białorusko-rosyjskiego związku oznaczało automatycznie osłabienie dwustronnych relacji polsko-białoruskich.

Sprzeciw wobec perspektywy poszerzenia NATO stał się jednym z ważniejszych elementów polityki wewnętrznej i zagranicznej Białorusi, w tym relacji z sąsiadami – przede wszystkim z Polską. Dla strony białoruskiej

²⁶ K. Fedorowicz, *Białoruś, Mołdawia i Ukraina w poszukiwaniu nowych koncepcji bezpieczeństwa*, [w:], *Białoruś, Mołdawia i Ukraina wobec wyzwań współczesnego świata*, (red.), T. Kapuśniak, K. Fedorowicz, M. Gołoś, Lublin 2009, s. 65-66.

²⁷ М. Чесновский, *Белорусско-польские отношения: „серая полоса” неопределенности*, „Беларусь в Мире” 1996, nr 3, s. 28-29.

²⁸ 9 kwietnia 1993 roku Rada Najwyższa Republiki Białoruś przegłosowała przystąpienie Białorusi do systemu obrony zbiorowej WNP, jednak przewodniczący parlamentu Stanisław Szuszkiewicz odmówił podpisania Układu Taszkieńskiego zwracając uwagę na sprzeczność tego układu z deklarowaną przez Białoruś polityką neutralności. Uczynił to dopiero 5 stycznia 1994 roku.

priorytetem stały się negatywne konsekwencje poszerzenia NATO, destabilizacja europejskiego bezpieczeństwa i rozciągnięcie wpływu USA na państwa Europy Środkowo-Wschodniej. Z kolei dla Polski sprawą priorytetową stało się przesunięcie „strefy stabilności” na Wschód w wyniku poszerzenia NATO oraz zapobieżenie odrodzenia się imperialnej polityki Rosji wobec Europy Środkowo-Wschodniej²⁹.

Białoruskie władze otwarcie wskazywały, że Polska w swojej koncepcji polityki wschodniej potraktowała Białoruś jak terytorium buforowe, mające zabezpieczyć ją przed zawsze niebezpieczną Rosją. Białoruś znalazła się w centrum zainteresowania i wpływu dwóch rywalizujących ze sobą państw, Polski i Rosji. Każde z tych państw chciało mieć duże wpływy na Białorusi i na jej politykę zagraniczną. To skutkowało sytuacją, w której Białoruś zaczęto traktować jako nowy „kordon sanitarny” między Wschodem i Zachodem³⁰.

Celem polskiej polityki wschodniej było umacnianie suwerenności oraz niepodległości Ukrainy i Białorusi. Oba państwa miały pełnić rolę skutecznego bufora przed Rosją. Polsce potrzebne były dobre kontakty z Ukrainą i Białorusią, uregulowanie spraw granicznych i sytuacji konfliktowych, aby bez problemu wejść do NATO. Polska zamierzała trwale związać się ze strukturami euroatlantyckimi, gdyż Rosja była postrzegana jako realne zagrożenie bezpieczeństwa³¹.

Należy zauważyć, że obiektywną przyczyną pogorszenia się stosunków politycznych Polski i Białorusi były zdecydowanie odmienne założenia geopolityczne stron. Już na przełomie 1992/1993 roku strategicznym celem polskiej polityki zagranicznej stało się członkostwo w NATO, bez uwzględniania konsekwencji tego posunięcia w kontaktach z Białorusią.

Wbrew funkcjonującym i mocno utrwalonym w Polsce stereotypom, pogorszenie relacji polsko-białoruskich nastąpiło już w połowie 1993 roku w związku z polskimi zabiegami uzyskania członkostwa w NATO, a nie w połowie 1994 roku po wyborze na urząd prezydenta Republiki Białoruś Aleksandra Łukaszenki. Specyficzny styl i charakter rządów nowego białoruskiego prezydenta tylko pogłębił istniejące już od roku fundamentalne sprzeczności.

²⁹ М. Часноўскі, *Беларускі аспект усходняй палітыкі Польшчы у 1996-1999 гг.*, „Белорусский Журнал Международного Права и Международных Отношений” 2000, nr 2, s. 62.

³⁰ С. Иванов, *Белорусско-польские отношения. Минск – Варшава: сотрудничество на новой линии стратегического соприкосновения*, „Беларусь в Мире” 1997, nr 3, s. 26-19.

³¹ М. Часноўскі, *Эвалюцыя грамадскага ладу і міжнароднай палітыкі сучаснай Польшчы*, „Белорусский Журнал Международного Права и Международных Отношений” 1998, nr 2, s. 81-82.

Białoruś w polskiej polityce wschodniej w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych nie stanowiła priorytetu. Pojawianie się niepodległego państwa białoruskiego nie spotkało się z tak optymistycznym i spontanicznym przyjęciem jak w przypadku Ukrainy. Uznano, iż Białoruś, kraj znacznie mniejszych rozmiarów niż Ukraina ma też daleko mniejsze niż ona znaczenie geopolityczne. Polskie władze przyjęły założenie, że dla realizacji podstawowych celów polityki zagranicznej na Wschodzie najważniejsza jest niepodległa i suwerenna Ukraina. Tym samym Białoruś została zmarginalizowana.

Jednym z czynników wpływających na niedocenianie znaczenia niepodległej Białorusi była nadmierna ostrożność i obawa o reakcję Rosji na nawiązanie ścisłych kontaktów z kolejnym (po Ukrainie) państwem byłego ZSRR. Proklamowanie niepodległości Ukrainy wywołało gniewną i nerwową reakcję rosyjskich władz, natomiast niepodległość Białorusi odebrana została w Rosji z dużym spokojem. To było pewnym drogowskazem dla strony polskiej, która traktowała białoruską „niepodległość” jako mniej wartościową od ukraińskiej „niepodległości”.

Polityczne zmiany i stopniowa ewolucja systemu politycznego Białorusi w kierunku autorytarnej republiki prezydenckiej w latach 1994-1996 wywołała rosnący niepokój strony polskiej i również w pewnym stopniu przyczyniły się do pogorszenia wzajemnych relacji. Czynnikiem dla Polski niekorzystnym była pogłębiająca się integracja białorusko-rosyjska. Strona polska dopatrywała się w tym największego dla siebie niebezpieczeństwa. Mimo niekorzystnych przesłanek, polskie władze szczególnie w pierwszych dwóch latach rządów Aleksandra Łukaszenki próbowały utrzymać zainteresowanie Białorusi kontaktami z Polską. Wprawdzie współpraca dwustronna charakteryzowała się już niezbyt dużą dynamiką, aczkolwiek tym razem to strona polska zabiegała o podtrzymanie dialogu politycznego.

W listopadzie 1996 roku z inicjatywy prezydenta Aleksandra Łukaszenki przeprowadzone zostało referendum konstytucyjne, w wyniku którego doszło do zmiany konstytucji, wprowadzenia systemu prezydenckiego i radykalnego zmniejszenia kompetencji parlamentu na rzecz prezydenta. Przyjęta w rezultacie referendum zmieniona Konstytucja oddała w ręce prezydenta Białorusi praktycznie pełnię władzy. Kompetencje parlamentu w nowym kształcie (Izba Reprezentantów i Rada Republiki) ograniczone zostały do tworzenia ustaw i aktów prawnych o znaczeniu drugorzędnym a dotychczasowy parlament Białorusi, Rada Najwyższa XIII kadencji formalnie przestała odgrywać rolę parlamentu. Postępujący autorytaryzm, wycofywanie się z reform gospodarczych i bezprawne łamanie konstytucji Białorusi spowodowało negatywne reakcje na arenie międzynarodowej. Unia Europejska i USA nie uznały wyników referendum, legalności nowej

konstytucji ani powołanego przez prezydenta nowego parlamentu, co skutkowało postępującą izolacją białoruskiego reżimu w świecie³².

Sytuacja polityczna na Białorusi spotkała się z dużym zaniepokojeniem w Polsce, która podobnie jak inne państwa europejskie, nie uznała wyników referendum i delegalizacji białoruskiej Rady Najwyższej. Co więcej, strona polska postanowiła publicznie zaprotestować przeciwko autorytarnym metodom rządów na Białorusi. Prezydent Aleksander Kwaśniewski zwrócił się do prezydentów Litwy i Ukrainy z propozycją wspólnego oświadczenia wyrażającego zaniepokojenie sytuacją na Białorusi³³.

Po referendum konstytucyjnym w listopadzie 1996 roku, które stało się początkiem międzynarodowej izolacji Białorusi, Polska przyjęła wobec Białorusi postawę krytycznego dialogu. Krytykowano naruszenia praw człowieka i łamanie zasad demokracji. Jednocześnie nie zrezygnowano całkowicie z dialogu z oficjalnymi władzami, choć znacznie obniżono jego poziom i intensywność. Uznano bowiem, że całkowita izolacja może się przyczynić do dalszej integracji Białorusi i Rosji, a to mogłoby skutecznie naruszyć polskie interesy i zaszkodzić polskiej mniejszości na Białorusi. Utrzymywano więc kontakty ze stroną białorską na roboczym poziomie, dbając głównie o ochronę interesów mniejszości polskiej i podtrzymywanie istniejących relacji gospodarczych.

Pogłębiające się rozbieżności w polityce wewnętrznej i zagranicznej obu państw znalazły odzwierciedlenie w poziomie stosunków dwustronnych, które na przełomie 1996-1997 roku wyraźnie osłabły i weszły w fazę długotrwałych napięć oraz incydentów. Zamiarem Polski, czego nie ukrywano, było ewolucyjne sprzyjanie demokratycznym przemianom na Białorusi, a aby tego dokonać, konieczny był choćby minimalny poziom dialogu i kontaktów. Do tego dochodził jeszcze obowiązek pomocy dla polskiej mniejszości narodowej w tym kraju³⁴, coraz częściej traktowanej jako element niepewny i nielojalny wobec kraju zamieszkania.

³² U. Snapkouski, *Stosunki polsko-białoruskie (1990-2003)*, [w:] *Polska i Białoruś*, (red.) A. Eberhardt, U. Ułachowicz, Warszawa 2003, s. 17.

³³ 20 listopada 1996 roku prezydenci Polski, Ukrainy i Litwy oświadczyli, że jako bezpośredni sąsiedzi Białorusi wzywają do rozwiązania konfliktu na drodze konstytucyjnej oraz przestrzegania praw człowieka i wolności obywatelskich zgodnie z powszechnie uznanymi międzynarodowymi normami i zasadami demokracji. Patrz: M. Stolarczyk, *Stosunki polsko-białoruskie w okresie pozimnowojennym (niektóre aspekty)*, [w:] *Polska i jej sąsiedzi w latach dziewięćdziesiątych. Polityczne i ekonomiczne aspekty współpracy i integracji*, (red.) B. Łomiński, M. Stolarczyk, Katowice 1998, s. 262.

³⁴ Liczba Polaków na Białorusi od dłuższego czasu jest kwestią sporną. Według ostatniego oficjalnego spisu ludności na Białorusi przeprowadzonego w 2009 roku, liczba osób deklaruujących polską narodowość wyniosła 294 tysiące (Na podstawie danych Narodowego

Stanowisko polskie w kwestii dialogu z Białorusią nie zawsze było jednoznaczne i czasami zakładało osiągnięcie dwóch sprzecznych ze sobą celów. Z jednej strony krytykowano białoruskie władze i deklarowano chęć „demokratyzowania” Białorusi, a z drugiej strony zakładano utrzymywanie kontaktów z krytykowanym partnerem.

W marcu 1998 roku w sejmowym wystąpieniu minister spraw zagranicznych Bronisław Geremek zaznaczył, iż stosunki polityczne z Białorusią zależą od rozwoju sytuacji w tym państwie i jego stanowiska w istotnych kwestiach międzynarodowych³⁵. Polski minister spraw zagranicznych w swoich wystąpieniach jasno dawał do zrozumienia, że poziom politycznego dialogu między Polską a Białorusią będzie zależał tylko i wyłącznie od rozwoju sytuacji wewnętrznej w tym kraju, a w szczególności od stanowiska jego władz wobec problemu przestrzegania praw człowieka i swobód demokratycznych³⁶.

Od tego czasu politykę Polski wobec Białorusi określić można terminem „demokratyczna krucjata”. Polska chciała mieć u swego boku demokratyczną Białoruś. Nie przyjmowano do wiadomości, że Białoruś wcale nie musi być państwem spełniającym demokratyczne standardy. Co gorsza, uczyniono z tego podstawowy wyznacznik polityki wobec Białorusi. Od procesu demokratyzacji na Białorusi uzależniono stan i charakter politycznego dialogu. Polityka strony polskiej charakteryzowała się dużą życzeniowością i nadmiernymi oczekiwaniami. Nie uwzględniono w należyty sposób białoruskiej specyfiki, przede wszystkim mentalności i oczekiwań białoruskiego społeczeństwa, częściowo akceptującego istniejącą rzeczywistość polityczną swego kraju.

Komitetu Statystycznego Republiki Białoruś, <<http://belstat.gov.by/homep/ru/indicators/pressrel/census.php>> [dostęp: 1.12.2010]). Z kolei w roku 1999 według oficjalnych danych na Białorusi mieszkało 396 tysięcy Polaków. Są jednak głosy mówiące, że liczba Polaków na Białorusi jest zdecydowanie większa. Działacze Związku Polaków na Białorusi szacują ją na około 1,5 mln. Z kolei hierarchowie kościelni uważają, iż na początku lat dziewięćdziesiątych w tym państwie było około 1,2 miliona katolików o polskich korzeniach. Szerzej na ten temat: Z.J. Winnicki, *Polska mniejszość narodowa w Republice Białoruś na tle struktury i statusu prawnego mniejszości narodowych na Białorusi*, (w:) *Europa Wschodnia. Dekada transformacji. Białoruś*, (red.) B.J. Albin, W. Baluk, Wrocław 2004, s. 213-222; R. Dzwonkowski, *Sytuacja religijna Polaków na Białorusi*, [w:] *Polska – Białoruś. Problemy sąsiedztwa*, (red.) H. Chałupczak, E. Michalik, Lublin 2005, s. 91-93; P. Eberhardt, *Między Rosją a Niemcami. Przemiany narodowościowe w Europie Środkowo-Wschodniej w XX w.*, Warszawa 1996, s. 186.

³⁵ *Polska racja stanu. Wystąpienie szefa polskiej dyplomacji Bronisława Geremka w Sejmie RP 5 marca 1998 roku*, „Przegląd Rządowy” 1998, nr 3, s. 88.

³⁶ *Informacja rządu o polityce zagranicznej. „Expose” ministra spraw zagranicznych Bronisława Geremka w Sejmie*, 8 kwietnia 1999 r., w: *Wprowadzenie do analizy polityki zagranicznej RP, tom II*, R. Stemplowski Warszawa 2007, s. 460.

Nie przygotowano planu awaryjnego, czyli koncepcji współpracy z państwem niespełniającym demokratycznych standardów. W konsekwencji polityka Polski wobec Białorusi od roku 1996 charakteryzowała się bezradnością i oczekiwaniem na polityczne zmiany w białoruskim społeczeństwie i elitach politycznych. Uzależnienie współpracy z Białorusią od spełnienia polskich oczekiwań okazało się z perspektywy czasu błędne³⁷.

Elementem niekorzystnym w relacjach polsko-białoruskich stało się upolitycznienie kwestii mniejszości polskiej w tym kraju. Polska ma prawo domagać się od białoruskich władz traktowania mniejszości polskiej zgodnie z międzynarodowymi standardami i podpisanymi umowami dwustronnymi, jednak upolitycznienie tego problemu i jednoznaczne opowiadanie się po jednej ze stron konfliktu przyniosło skutek odwrotny do zamierzonego. Działaniami tymi doprowadzono do traktowania mniejszości polskiej jako „zakładników” w stosunkach polsko-białoruskich³⁸.

W chwili obecnej kwestie polityczne we wzajemnych stosunkach Polski i Białorusi są najtrudniejsze i wymagające szczególnego wyczulenia obu stron. Polska i Białoruś są członkami różnych organizacji polityczno-ekonomicznych i wojskowych. Oba państwa prezentują także odmienne zdania na temat demokracji i praw człowieka, są też przykładami innych modeli systemu polityczno-społecznego. Mimo tych różnic, które powodowały i będą powodować w przyszłości rozmaite trudności we wzajemnych relacjach, nie jesteśmy skazani na izolację i wrogość. Nie musimy zamykać się w obrębie własnych granic i udawać, że nie mamy ze sobą nic wspólnego.

Wydarzenia na Ukrainie, które obserwujemy od roku 2014 (inkorporacja przez Rosję Krymu, stan faktycznej wojny ukraińsko-rosyjskiej w Doniecku i Ługańsku) dowodzą, że sytuacja geopolityczna w naszym najbliższym sąsiedztwie może się zmienić dość szybko i radykalnie, nie zawsze zgodnie z naszymi oczekiwaniami. Mimo funkcjonowania w przeciwstawnych blokach polityczno-wojskowych, zarówno Polska jak i Białoruś są w równym

³⁷ K. Fedorowicz, *Polska i Białoruś – trudne sąsiedztwo. Polityka „krytycznego dialogu” wobec autorytarnej Białorusi*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2012, nr 3, s. 188.

³⁸ W lipcu 2005 roku białoruskie władze doprowadziły do siłowego przejęcia Związku Polaków na Białorusi. W konsekwencji strona polska nie uznała nowych władz tej organizacji i zaprzestała pomocy finansowej. W efekcie tego na Białorusi funkcjonują obecnie dwie równoległe polskie organizacje: Związek Polaków na Białorusi „reżimowy” – wyłoniony przez władze białoruskie oraz ZPB „nielegalny” (uznawany przez polskie władze) ze zdelegalizowanym kierownictwem, na czele którego do roku 2010 stała Andżelika Borys. Od tego czasu polityczne kontakty polsko-białoruskie uległy znacznemu pogorszeniu i znajdują się w fazie zawieszenia. Patrz: R. Foks, *Konflikt białorusko-polski. 11 marca–24 sierpnia 2005 r.*, [w:] *Polska-Białoruś. Wybrane aspekty polityczne i gospodarcze*, (red.) M.S. Wolański, G. Tokarz, Toruń 2007, s. 169-174.

stopniu narażone na negatywne konsekwencje przemian u naszego wspólnego sąsiada.

Ta sytuacja pokazuje nam, że kwestia naszego wspólnego bezpieczeństwa i funkcjonowania w warunkach pokoju nie jest tak pewna jak to się do niedawna wydawało. Tym bardziej powinno to zmotywować władze Polski i Białorusi do nowego otwarcia i innego spojrzenia na nasze dotychczasowe współistnienie. Jasne i wyraźne określenie jakie są perspektywy rozwoju stosunków polsko-białoruskich w zmieniającej się rzeczywistości geopolitycznej jest zadaniem trudnym, ale nie niemożliwym.

Podstawowym elementem, bez którego nie da się zbudować trwałych podstaw partnerskich relacji, jest wzajemne poznanie się naszych społeczeństw i elit politycznych. Bez spełnienia tego warunku żaden kolejny plan polityczny, założenia polityki, wizje itp., nie będą miały szansy powodzenia.

Teoretycznie Polacy i Białorusini już się znają. Ale tylko teoretycznie. Z perspektywy pracownika naukowego, zajmującego się od ponad dziesięciu lat polską polityką wschodnią i relacjami ze wschodnimi sąsiadami, należy stwierdzić, iż wiedza polskich studentów a także przeciętnego obywatela naszego państwa na temat Białorusi jest na bardzo niskim poziomie. Spośród wschodnich sąsiadów, z którymi mamy wspólną granicę, wiedza na temat Białorusi jest na najniższym poziomie od wielu lat.

Już od ponad dwudziestu lat w Polsce, zarówno na poziomie elit politycznych jak i społeczeństwa, funkcjonuje utarty negatywny stereotyp Białorusi postrzeganej głównie przez pryzmat białoruskiego prezydenta i jego działań. Polacy kojarzą Białoruś z prezydentem Aleksandrem Łukaszenką i jego autorytarnym stylem rządzenia. Białoruś powszechnie postrzegana jest jako dyktatura i zaufany sojusznik Rosji. Nie lepiej jest na Białorusi, gdzie także funkcjonuje utarty i negatywny stereotyp Polski.

Mamy wspólną granicę, wielowiekową historię, wspólnych bohaterów narodowych, wspólne dziedzictwo kultury, a jednocześnie znikoma wiedzę na temat współczesnych przemian w obu naszych państwach.

Czy można to zmienić? Tak, ale wymaga to pozbawionego stereotypów postrzegania swojego sąsiada, tak po stronie polskiej jak i białoruskiej. Wydaje się, że wstępny proces wzajemnego poznawania społeczeństw Polski i Białorusi może przebiegać na kilku płaszczyznach.

Pierwszą z nich jest turystyka. To dziedzina najprawdopodobniej najmniej konfliktogenna we wzajemnych relacjach, a pozwalająca odkryć nieznane dotychczas obszary środowiska naturalnego swojego najbliższego sąsiada. Często są to atrakcje turystyczne znajdujące się w pobliżu granicy, zarówno po polskiej jak i białoruskiej stronie. Takim realnym i funkcjonującym od roku 2004 przykładem jest całkowicie odbudowany Kanał Augustowski po obu stronach granicy. To jedyne takie rodzaju przejście

graniczne w Polsce, gdzie granicę z Białorusią można przekroczyć... kajakiem (rzeczne przejście graniczne Rudawka-Lesnaja)³⁹.

Z kolei miłośnicy pieszych i rowerowych wycieczek chcący odwiedzić Park Narodowy w białoruskiej części Puszczy Białowieskiej mogą przekroczyć granicę z Białorusią poprzez drogowe przejście graniczne Białowieża – Piererow. Przejście to czynne jest od 1 kwietnia do 30 września w godzinach 8:00 – 20:00 oraz od 1 października do 31 marca w godzinach 8:00 – 18:00. Jak na razie korzystanie z niego także wymaga posiadania wizy⁴⁰.

Wartym podkreślenia jest fakt, iż już od 2008 roku Polska i Białoruś podjęły wspólne działania zmierzające do wpisania obszaru Puszczy Białowieskiej leżącej na terytorium Polski i Białorusi jako Obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO. W 2014 roku wspólnie został złożony w tej sprawie wniosek do Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO. W czerwcu 2014 roku Komitet Światowego Dziedzictwa w trakcie obrad przyjął zgłoszony przez Polskę i Białoruś wspólny wniosek o wpisanie obszaru Puszczy Białowieskiej leżącej na terytorium Polski i Białorusi jako Obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO pod nową, rozpoznawalną na świecie nazwą „Białowieża Forest”⁴¹.

Kolejnym przykładem wpisującym się w rozwój polsko-białoruskiej turystyki przygranicznej, jest decyzja prezydenta Białorusi z marca 2015 roku o możliwości bezwizowego wjazdu na Białoruś do Puszczy Białowieskiej na okres do 3 dni. Już od czerwca 2015 roku obcokrajowcy będą mogli zwiedzać białoruską część Puszczy Białowieskiej bez wiz. Bezwizowy tryb przekraczania granicy będzie działać tylko na jednym przejściu: Białowieża – Piererow. Podstawą do takiego wjazdu na Białoruś, wyjazdu z kraju oraz tymczasowego pobytu na terenie Parku Narodowego „Puszcza Białowieska” będzie specjalny dokument. Głównym celem takiego działania jest zwiększenie efektywności wykorzystania białoruskich obiektów infrastruktury turystycznej w Puszczy

³⁹ Osoby zainteresowane przekroczeniem granicy w Rudawce muszą posiadać przy sobie paszport, wizę białoruską oraz ubezpieczenie. Najbliższa placówka konsularna Białorusi, gdzie można załatwić wizowe formalności znajduje się w Białymstoku. Należy pamiętać również o powiadomieniu Komendanta Placówki SG w Płaskiej nie później niż na 2 godziny przed rozpoczęciem uprawiania turystyki i sportu na wodach granicznych, jak stanowi Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 kwietnia 2008 r. w sprawie warunków uprawiania turystyki, sportu, polowań i połowu ryb w strefie nadgranicznej (Dz. U. z dnia 12 maja 2008 r.) Przejście czynne jest od 1 maja do 1 października w godzinach 7:00 – 19:00. Źródło: <http://www.podlaski.strazgraniczna.pl/index.php/aktualnosci/260-od-maja-czynne-przejscie-na-kanale-augustowskim> (8.05.2015)

⁴⁰ *Na Białoruś kajakiem*, „Gazeta Wyborcza”, 28.04.2015.

⁴¹ Źródło: http://bpn.com.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=1670&Itemid=31 (8.5.2015)

Białowieskiej oraz rozwój turystyki transgranicznej na Białorusi. To z pewnością przyczyni się do zwiększenia ilości obywateli Polski i Unii Europejskiej, którzy będą chcieli zapoznać się z turystyczną ofertą Białorusi⁴².

Rozwój turystyki jest wartym szczególnego podkreślenia, gdyż mamy przykłady państw, które właśnie na tym oparły w dużej mierze swoją gospodarkę. Znakomitym przykładem jest Gruzja, kraj jeszcze kilkanaście lat temu dla nas egzotyczny, a obecnie coraz częściej wybierany na cel wakacyjnych podróży, mimo sporej odległości. Również sąsiednia Armenia, po liberalizacji reżimu wizowego i całkowitego zniesienia wiz dla obywateli UE w styczniu 2013 roku zanotowała znaczny wzrost ruchu turystycznego, także mimo znacznej odległości i niewystarczającej jeszcze bazy turystycznej dla obsługi zwiększającego się ruchu turystycznego.

Kolejną płaszczyzną ułatwiającą wzajemne poznanie się obu nacji może być większe niż do tej pory wykorzystywanie możliwości, jakie daje program Partnerstwa Wschodniego. Do tej pory to właśnie Białoruś najmniej skorzystała z tego programu. Partnerstwo Wschodnie to historyczna szansa dla Armenii, Azerbejdżanu, Białorusi, Gruzji, Mołdawii i Ukrainy. Unia Europejska oferuje tym krajom bogata ofertę ścisłej politycznej i gospodarczej integracji.

Niezależnie od tego, czy będą one aspirowały do pełnego członkostwa w Unii Europejskiej czy też zmierzać tylko do pogłębienia z nią współpracy, mogą liczyć na silne wsparcie we wdrażaniu zaawansowanych reform.

Inicjatywa bierze pod uwagę fakt, że Armenia, Azerbejdżan, Białoruś, Gruzja, Mołdawia i Ukraina znajdują się na różnym etapie wdrażania reform. Ponadto mają różne plany pogłębiania związków z Zachodem. Część z nich jest zainteresowana jedynie zacieśnianiem współpracy, inne aspirują do pełnego członkostwa w UE. Partnerstwo daje im możliwość indywidualnego wyboru stopnia integracji. Kraje Partnerstwa Wschodniego otrzymują znaczące wsparcie dla prowadzonych reform politycznych i gospodarczych. Wprowadzenie przejrzystych struktur władzy i międzynarodowych standardów we wszystkich dziedzinach życia spowoduje, że państwa te będą działać skuteczniej dla dobra swoich obywateli. Reformy gospodarcze dają możliwość podniesienia poziomu życia mieszkańców.

Dynamiczny rozwój Partnerstwa Wschodniego pokazał, że wizja ta jest atrakcyjna dla wielu krajów. Już dziś w państwach partnerskich wdrażane są dziesiątki projektów, które wkrótce zaczną przynosić wymierne efekty. Pobudzenie aktywności społeczeństwa obywatelskiego i wymiana kulturalna spowodują nawiązanie bliższych kontaktów między społeczeństwami. Dzięki temu mieszkańcy krajów Partnerstwa Wschodniego i Unii Europejskiej będą

⁴² Białoruś: ruch bezwizowy dla gości Puszczy Białowieskiej, „Gazeta Prawna”, 11.03.2015.

mogli przekonać się, jak dużo ich ze sobą łączy. Pomoże to przełamać wiele negatywnych stereotypów⁴³.

Do najważniejszych zadań należą działania mające ułatwić mieszkańcom krajów partnerskich podróżowanie do Unii Europejskiej. W pierwszym etapie wprowadzane są stopniowe ułatwienia wizowe oraz obniżane opłaty za wizy, w przyszłości zaś ma nastąpić całkowite ich zniesienie (np. od 2014 wizy do UE zostały zniesione wobec obywateli Mołdawii). Dla mieszkańców krajów partnerskich stanowi to bodziec do kontynuowania reform, a równocześnie namacalny dowód, że przynoszą one wymierne korzyści.

Po dwudziestu pięciu latach współistnienia Polski i Białorusi na arenie międzynarodowej można zauważyć, iż potencjał współpracy polsko-białoruskiej nie został w dużej mierze wykorzystany, a główne przyczyny tego stanu rzeczy związane są ze sferą polityczną i funkcjonowaniem obu państw w odmiennych systemach społeczno-politycznych. Jednak różnice polityczne i odmienne postrzeganie rzeczywistości międzynarodowej nie mogą być przyczyną postępującego marazmu we wzajemnych relacjach, unikania kontaktów i budowania nowej żelaznej kurtyny. Czas na realne podejście w postrzeganiu Białorusi jako naszego najbliższego sąsiada i podjęcie wspólnych działań zmierzających do budowania trwałych więzi społeczno-kulturowych między społeczeństwem polskim i białoruskim w obliczu postępującej wokół nas dekompozycji dotychczasowego ładu międzynarodowego.

⁴³ *Partnerstwo Wschodnie*, źródło: <http://eastern-partnership.pl/>, (8.05.2015)